

Konspirationsteorin och propagandans beskrivning av oroligheter

I år är det tjugo år sedan massakern i Peking den 4 juni 1989 inträffade. Drygt tretton år tidigare, den 5 april 1976, var Himmelska fridens torg också platsen för dramatiska händelser, dock mindre kända för de flesta västerlänningar. Jämför man kommunistpartiets propaganda efter dessa båda händelser finner man stora likheter. Det finns ett mönster som i viss mån även kan kännas igen i beskrivningarna av oroligheterna i Tibet och Xinjiang 2008 och 2009.

TEXT: BERTIL LUNDAHL

År 1976 var Kina fortfarande ett slutet samhälle där verkliga omstörtande händelser som regel inte avspeglades i mediernas rapportering. Därför blev det en stor överraskning inte bara för oss utlänningar som studerade kinesiska utan även för de kinesiska medborgarna när *Folkets Dagblad* plötsligt rapporterade om protestaktioner riktade mot Mao och ”de fyras gäng” som inträffat kring gravvårdshögtiden Qingming den 5 april.

Vid proteströrelsen 1989 däremot var Kina ett mycket öppnare samhälle. Nu kunde resten av världen följa rapporteringen direkt från Peking, där studenter och andra demonstrerade och hungerstrejkade mot korruption, bristande politiska reformer m.m. Massakern som följde gjorde att Kinas anseende sjönk som en sten i omvärlden.

Som vi ska se fanns det en hel del likheter mellan de båda proteströrelserna och den propaganda kommunistpartiet drog igång efter händelserna.

Paralleller mellan rörelserna

Båda gångerna rörde det sig om stora folkliga manifestationer framsprungna ur ett jäsande missnöje bland stora grupper. Båda inleddes med hyllningar och kransnedläggningar till nyligen avlidna ledare vid monumentet över folkets hjältar på Himmelska fridens torg: 1976 hyllades Zhou Enlai, 1989 Hu Yaobang. Genom att hylla dessa ledare visade deltagarna indirekt sitt missnöje med den rådande politiken vid dessa tillfällen. Båda händel-

serna ledde dessutom till att en av partiets högsta ledare berövades alla sina poster: 1976 var det Deng Xiaoping, 1989 Zhao Ziyang. Men parallellerna slutar inte med detta. Som jag redan antytt fanns det också stora likheter i propagandans beskrivning och analys av respektive massrörelse.

Folkets dagblad om 5 april 1976

Låt oss se vad *Folkets Dagblad* skrev den 8 april 1976:

”En handfull klassfiender, som under skenet av att hylla den döde premiärministern Zhou Enlais minne, iscensatte en på förhand planerad och organiserad kontrarevolutionär rörelse. De angrep Mao med paroller som ’Den förste kejsarens av Qin (syftar på Mao, BL:s anmärkning) era är redan förbi’, stödde Deng Xiaoping och splittrade partiets centrala ledning.

En del av deras slagord var identiska med dem som Lin Biao använde i sitt ’projekt 571’ som var en plan för att mörda Mao. Bortåt hundra tusen människor hade samlats på torget, de flesta som åskådare. Resten var vilseledda av det ytterst ringa antal ondskefulla personer som drev den här rörelsen.

Dessa huliganer misshandlade soldater och poliser och förstörde bilar och byggnader. De skrek dessutom slagord som: ’Folkets egen armé och folket står på samma sida!’

Efter att rörelsen slagits ner hyllade de stora massorna soldaterna och poliserna för deras insatser.”

Standardformuläret

Beskrivningen och analysen av både 1976 års och, som vi kommer att se senare, 1989 års rörelse verkade följa ett standardformulär med föreskrifter som skulle kunna beskrivas ungefär så här:

Rörelsens natur: Kalla den ett kontrarevolutionärt uppror som avser att angripa partiets högsta ledning och att störta det socialistiska systemet.

Rörelsens syfte: Säg att det är att återinföra kapitalismen och än en gång göra Kina till ett offer för imperialismen.

Rörelsens anstiftare: Beskriv dem som en handfull ondskefulla figurer som har någon form av anknytning till en högt uppsatt ledare inom partiet. Denne ledare skall vara ute efter partiets starke man och försöka splittra partiet.

Rörelsens övriga deltagare: Dessa bör reduceras till så få som möjligt. Många får gärna vara vanligt slödder. Övriga bör helst bara vara åskådare eller, om det är nödvändigt, vilseförda som inte känner till sanningen. De vilseförda bör vara unga och därmed oerfarna och lättlurade. Om det tjänar saken så kan folk gärna förses med attribut som ger negativa associationer (1976 förekom till exempel ”ett dåligt element i glasögon”, en anspelning på att han tillhörde ”den stinkande nionde kategorin” d.v.s. de intellektuella).

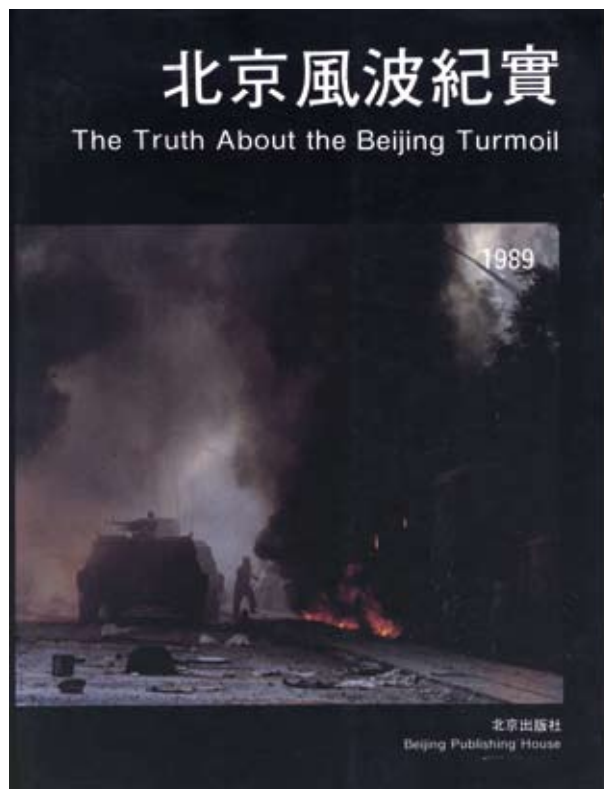
Våldsinslag: Stor uppmärksamhet bör riktas mot den skadegörelse som sker. Vad beträffar våld mot personer skall helst bara militären och polisen få stryk och dödas. Om militären och polisen misshandlar eller dödar folk i rörelsen så sker det av misstag eller så riktas det bara mot de onda. I vilket fall som helst angriper inte militär och polis utan att först ha tagit stryk själva.

Jämförelser: Rörelsen bör gärna ha likheter med något som de flesta har negativa associationer till exempel Lin Biaos kupp försök eller kulturrevolutionens kaos.

Tacksambhet: Någon som kan representera massorna bör uttrycka sitt tack till militären eller polisen.

Analysen av 1989 års händelser

Precis som skedde den närmaste tiden efter händelserna 1976 framställde propagandan efter massakern 1989 rörelsen som en noga planerad kupp av en handfull ondskefulla personer, vilka lyckats förvända huvudet på vanliga människor så att dessa deltog i aktionerna. Man idiotförklarade därmed alla de människor som deltog därför att de var missnöjda på grund av problem till följd av den ekonomiska politiken, korruptionen inom partiet samt bristen på demokrati och pressfrihet. I pressen kallades en del av deltagarna

Propagandaskrift utgiven av den kinesiska regimen efter massakern Förutom denna gavs också The Beijing Riot – A Photo Record ut.

för ”personer som inte kände till sanningen”, medan de verkligt okunniga, de soldater från landsbygden som isolerades från omvärlden för att bli lydiga redskap och utföra massakern, blev föremål för ändlösa hyllningar.

Det är självklart att det bland deltagarna i rörelsen fanns folk med olika uppfattningar om det politiska systemet i Kina, men det är uppenbart att de flesta varken avsåg eller trodde sig kunna störta det kommunistiska partiet från makten. I ett läge där det inte fanns något verkligt organiserat alternativ till partiet skulle en sådan åtgärd, om den överhuvudtaget vore möjlig, i de flesta kinesers ögon bara leda till kaos. Och kaos är något man är rädd för i Kina, inte minst var man det 1989 med situationen under kulturrevolutionen i färskt minne.

Däremot ville säkert deltagarna att impopulära figurer i ledningen som Li Peng skulle avgå och att de gamla gubbarna som fortfarande styrde skulle göra allvar av sitt prat om att dra sig tillbaka. De ville säkert också att partiet skulle ta itu med korruptionen och gå snabbare fram när det gäller demokrati och pressfrihet.

Vissa delar av det här missnöjet medgav regimen också var befogade, men för att få slut på rörelsen och legitimera sitt brutala ingripande måste ledningen göra den till konspiratorisk. Det var inte frågan om en rörelse som försökte föra fram kritik inom det nuvarande systemets ramar, utan den var kontrarevolutionär och ville störta det socialistiska styret och den nuvarande ledningen samt återinföra kapitalismen.

I bakgrunden fanns de imperialistiska krafterna i västvärlden vars hjälp till Kina i form av t.ex. utbildning av studenter, förmånliga krediter och i många fall föga lönsamma affärssatsningar i landet beskrevs som en ondskefull komplot, som ett försök att med fredliga medel förvandla Kina till kapitalistiskt och beroende av västmakterna.

Inom Kina var det partiets före generalsekreterare Zhao Ziyang och anhängare till honom som låg bakom rörelsen eller indirekt hade ett finger med i den.

Det rörde sig om ett angrepp mot Deng Xiaoping och ett försök att splittra partiet och följaktligen måste Zhao berövas alla sina poster inom partiet och hans anhängare utrensas. Vad vi återigen fick se var det gamla tricket att förvandla åsiktsskillnader och maktkamp inom partiet till en fråga om liv och död för socialismen, partiet och dess store ledare.

Omarxistiska marxister

Förutom likheterna i beskrivningen och analysen av de båda rörelserna var det också slående hur lite av marxism det fanns i dessa marxisters tänkande. I stället för att söka djupgående sociala och ekonomiska orsaker till rörelsernas utbrott beskrev man dem primärt som konspiratoriska och utlösta genom att en handfull ondskefulla individer förvände huvudet på massan. Denna fixering vid politiska konspirationer och denna syn på massan som dum och lättpåverkad hämtades snarare från den kinesiska traditionen än från marxismen.

Skillnader

Det finns dock en stor skillnad mellan rörelserna 1976 och 1989 som ursprungligen båda stämplades som kontrarevolutionära av propagandan. I slutet av 1978 omvärderades nämligen den från 1976. Den sågs då i stället som ett uttryck för massornas uppvaknande och deras fördömande av "de fyras gängs" grymheter. Förklaringen var förstås att Mao dött i september 1976 och Deng Xiaoping återkommit och blivit Kinas starke man.

Deng gav klartecken för ekonomiska reformer men

En soldat vaktar Monumentet över folkets hjältar på Himmelska fridens torg i september 1989. Spåren efter militärens framsart syn ännu på trappstegen. Foto Bertil Lundahl.

när det gällde politiska förändringar gick det trögt, vilket var en anledning till att studentrörelsen drog igång 1989. När Deng sedan beslöt sig för att sätta in militären mot rörelsen, kom det att leda till den största massakern på studenter som förekommit i Kina under hela det blodiga 1900-talets historia.

Varken Deng eller hans efterträdare Jiang Zemin, som kommit upp sig tack vare att Zhao Ziyang sparkats, hade något intresse av att omvärdera 1989 års händelser. I stället omgavs detta stora trauma mestadels av tystnad, en tystnad som inte heller den nuvarande ledaren för kommunistpartiet, Hu Jintao, funnit anledning att bryta. Det blir en uppgift för framtida kinesiska historiker att ge det kinesiska folket en mer korrekt bild av vad som egentligen hände 1989.

Zhao Ziyangs kritik

En ny källa som ger en insikt i maktspelet inom partiet vid händelserna 1989 är *boken Prisoner of the State – The Secret Journal of Premier Zhao Ziyang*. Den är baserad på Zhao Ziyangs egna bandinspelningar som smugglades ut av vänner under hans tid i husarrest. Zhao, som inte ville använda våld mot studenterna, avsattes från sin post som generalsekreterare för kommunistpartiet och fick tillbringa de sista sexton åren av sitt liv i husarrest.

Han frågar sig var bevisen på att studentrörelsen var en planerad konspiration som ville störta Folkrepubliken Kina och kommunistpartiet finns, och han har förstås inte fått några svar på detta.

Zhao är också djupt kritisk mot att partiet lät publicera en ledare i *Folkets Dagblad* den 26 april när han själv var i Nordkorea. I den hävdades att en del av rörelsen var en planerad konspiration som tog avstånd från kommunistpartiets ledarskap och det socialistiska systemet och ville skapa kaos i landet. Genom att trappa upp språkbruket och välja en konfrontatorisk linje retade därigenom partiet enbart upp inte bara studenterna utan många andra också. Med en mer försonlig hållning mot studenterna menar Zhao att den slutliga tragedin hade kunnat undvikas.

Propagandans språkbruk ifrågasätts

Zhao är långtifrån den ende i partiet som insett att propagandans språkbruk, som låter som en kvarleva från Maotiden och kulturrevolutionen, kan skada partiets anseende och i stället reta upp människor som är missnöjda med partiets agerande ännu mera.

I samband med protester som ledde till sammanstötningar vid en kolgruva i Yunnan nyligen fördömde faktiskt partiets propagandaavdelning i Yunnan mediernas användning av slitna fraser som ”massorna, som inte kände till sanningen, uppvigglades av ett litet antal ondskefulla element med dold agenda till att angripa kolgruvearbetarna och polisen”. Propagandaavdelningen menar att sådant språkbruk bara förvärrar motsättningarna mellan myndigheter och de missnöjda, som faktiskt ofta har skäl att vara missnöjda. Lokala myndigheter och partiavdelningar bör i stället för att stämpla folk som ondskefulla m.m. granska sitt eget agerande och undersöka om det finns grund för missnöjet.

Det konspiratoriska tänkandet går också igen i propagandans beskrivning av oroligheterna i Tibet 2008 och i Xinjiang 2009. Här handlar det återigen om noga planerade komplotter där Dalai lama respektive Rebiya Kadeer

ligger bakom. Att det skulle finnas grund för missnöjet bland tibetaner och uigurer är alldeles för känsligt att medge i ett land där propagandan säger att det råder harmoni mellan de olika folken, medan de etniska spänningarna stiger allt mer.

Men det finns även Han-kineser som är kritiska mot partiet och ifrågasätter dess politik i Tibet. Gruppen ”Open Constitution Initiative”, som består av jurister i Peking lät genomföra ett stort antal intervjuer i Tibet och publicerade sina slutsatser under våren 2009. De kom fram till att oroligheterna inte berodde på någon utländsk komplotter från Dalai lama, utan på Pekings politik gentemot Tibet. I juli stängdes gruppen av myndigheterna med motiveringen att den inte var korrekt registrerad.

Dessförinnan, i mars 2008, hade 29 intellektuella skrivit en petition som publicerades på flera kinesiska webbsidor där de bl.a. framhöll att ”den ensidiga propagandan i de kinesiska medierna skapar fiendskap mellan de etniska grupperna och förvärrar ett redan spänt läge”. De hävdade också att ”det språk som används av den kinesiska regeringen för att beskriva Dalai lama inte överensstämmer med det rådande läget och att det inte heller är till gagn för bilden av den kinesiska regeringen. När den kinesiska regeringen satsar på att integreras i det internationella samfundet, hävdar vi att den bör visa ett sätt att styra som står i överensstämmelse med normerna för den moderna civilisationen.” Det framgick också av petitionen att man kände skepsis mot att propagandan åter igen plockade fram konspirationsteorierna.

På senare tid har det skrivits om att Kina vill bygga upp egna medieimperier och skapa en tv-kanal i stil med Qatars Al Jazeera för att bättra på bilden av Kina i omvärlden. Men för att skapa en kinesisk motsvarighet till Al Jazeera som lockar tittare i omvärlden krävs det en helt annat journalistisk frihet än den som råder i kinesiska medier idag. Då går det inte att bara fungera som språkrör för regeringen och servera samma gamla slitna fraser och konspirationsteorier som man har gjort ända sedan Maotiden.

På våren 1990 skrev jag en artikel i *Sydsvenska Dagbladet* som handlade just om kommunistpartiets propaganda efter de båda dramatiska händelserna 1976 och 1989. Större delen av min artikel här i *Kinarapport* är baserad på det jag skrev då, men den innehåller också reflektioner kring hur kinesiska media på senare tid har agerat när man ställts inför oroligheter.